

kritika interpretacije pa je tudi odveč, če jo kritičarka uporabi le za impliciten zagovor lastnega predloga manjstopenjske lestvice, saj bi to krajše in razumljiveje lahko dosegla z jasnim izjavljanjem za tako ali drugačno lestvico oziroma definicijo površinskega presežka. Tu je pa razprava seveda odprta.

Omenjene šibke točke v argumentiranju Barbare Verlič Dekleva pa tudi določajo uporabnost njenih lastnih pozitivnih predlogov vladi. Gre za tri predloge.

Prvi je ta, da vladi svetuje »selektivno politiko na lastnino stanovanja po merilih »primerne stanovanja«. Kaj »primerno stanovanje« je, pa ni jasno, saj je prav viru, ki je podal pregled različnih definicij in kvantifikacij »primerne stanovanja«, v svoji predelavi odvzela vsa jasno definirana merila, sama pa se ni izrekla za nobenega. Odločitev o definiciji »primerne stanovanja« torej prepušča vladi. Za odločanje pa ji tudi pušča docela odprt manevrski prostor, saj ga rezultati nalog, ki da so kontroverzni, in to brez razumnih razlogov, gotovo ne morejo zožiti.

Drugi predlog zadeva uporabo t. i. »evropskega merila«, torej predlagane petstopenjske lestvice. Po tem, ko ga je ovrednotila kot »sumljivo minimalno nizko evropsko merilo«, vlado svari pred njegovo uporabo, ker bi ta »implicitirala za vlado mnogo večjo obveznost pri subvencijah in novi gradnji socialnih stanovanj«. Predlagani normativ torej ni ustrezen, ker je postavljen »prenizko« in tudi zato, ker je »previsoko«.

Tretji predlog zadeva nadaljnje analize. »Bolj precizne in vsestranske analize stanja so potrebne«, ugotavlja, vendar s svojim prispevkom kaže na to, kako malo je lahko nek vir koristen, če ni tudi natančneje uporabljen, bran, interpretiran in citiran.

Reference

- Blejec, M. (1984), Metodologija ugotavljanja dolgoročnih stanovanjskih potreb v občinah z dolgoročno projekcijo stanovanjskih potreb v SRS za obdobje 1986–2000, Urbanistični inštitut SR Slovenije, Ljubljana, oktober 1984.
- Družbeni dogovor o skupnih osnovah za zagotavljanje in usklajevanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva v SR Sloveniji, Uradni list SR Slovenije, št. 15/1985, str. 1213–1222.
- Frykman, T.: Housing Conditions, Report No. 27, Official Statistics of Sweden, National Central Bureau of Statistics.
- Kraigher, T. (1991), Opcije definiranja socialnih ciljev glede stanovanjskega standarda: vprašanje kriterijev za minimalen, zmeren ali sprejemljiv ter visok stanovanjski standard v mednarodni perspektivi, v: Sociološka presoja zasnov Nacionalnega stanovanjskega programa, Inštitut za družbene vede, Ljubljana, 1991.
- Mandič, S. (1991), Analiza obstoječega stanja stanovanjske preskrbe prebivalstva, v: Sociološka presoja zasnov Nacionalnega stanovanjskega programa, Inštitut za družbene vede, Ljubljana, 1991.
- The OECD Social Indicators, A Statistical Compendium
- Privremeni standard stana usmerene stambene izgradnje, Materijal za širo javno diskusijo, Gradbeni center Slovenije, Ljubljana, Center za stanovanje IMS, Beograd, nov. 1973
- Pugh, C. (1980), Housing in Capitalist Societies, Westmead: Gower Publishing Company Limited.

BARBARA VERLIČ-DEKLEVA*

Dileme stanovanjskih standardov in strukturnih neskladij

V razpravi, ki se tukaj odpira javnosti, se mi zdi nujno poudariti, da gre za dileme, ki bodo imele za gospodinjstva v Sloveniji pri reševanju njihovega stanovanjskega problema zelo občutne, pragmatične posledice. Odpiranje vprašanj

* Barbara Verlič-Dekleva, doktorica socioloških znanosti, Inštitut za družbene vede.

v tem trenutku ima zato zgolj in samo en cilj, namreč da pripomore k odpravi dvoumnosti, nejasnosti ter tako tudi možnosti različne uporabe istega stanovanjskega standarda v praksi v enak namen. Možno pa je uporabljati isto lestvico na drug, vendar definirano in argumentirano, v različne, zgolj analitične namene ali npr. v okviru standardov nove gradnje, socialne stanovanjske politike ter stanovanjske davčne strategije.

Takoj na začetku naj tudi poudarim, da predstavljeni »novi« stanovanjski standard T. Kraigherja in S. Mandič ni sam po sebi vprašljiv ne vsebinsko ne metodološko; celo obratno, je zelo dober, primerno razčlenjen predlog stanovanjskega normativa. Samovoljno sem ga poimenovala »evropski« zaradi nazorne razlike od drugih, saj po navedbah avtorjev izhaja iz nekaterih predpostavk standardov, ki so v uporabi v različnih državah Evrope. Tisto, kar me je zmedlo in spodbudilo v kritično razmišljanje, je dvoumna uporaba kategorij novega stanovanjskega normativa ter nato trditve, ki jih je S. Mandič zapisala v svoji študiji za SNP (str. 21) in jih navajam v svojem prvem prispevku. Žal mi je, da na te dileme avtorja nista ne le odgovorila, ampak nista uvidela tudi »konstruktivnosti« mojega razmišljanja. Pojdimo po vrsti, da se štrana razvozla.

1. V prvi vrsti pogrešam natančno opredelitev pojma »neracionalno izkoriščenih stanovanj«, kot ga uporablja S. Mandič v svojih trditvah, ki so diametralno nasprotni z ugotovitvami Blejčeve (1984) ter sporne tudi z argumenti, ki jih ponujajo v razmislek Nizozemci (1991) v svojem nacionalnem programu (glej Informativni bilten 9/10, 1991 ter 3/4, 1992). Svojo opredelitev sem navedla in je pojmovana mnogo širše. Dozdeva se, da bi lahko z različno opredeljenim pojmom tudi prišli do različno velikega obsega samega problema, ki nato nenadoma »ni več problem«. Npr. z zoževanjem pojma na kategorijo takšnih, ki bivajo luksuzno, kot navaja Mandičeva (SNP, 1991) na str. 21: »... tistih, ki bi veljala za neracionalno izkoriščena je 10%? Prenaseljena, nenastanjena ter neustrezno (za poslovne dejavnosti) uporabljena stanovanja v tem okviru odpiše avtorica kot obrobna, čeprav jih je več desettisoč (Statistične informacije št. 182, 20. julij, 1992)?

Prav tako nam avtorica ne odkrije strokovnega referenčnega okvira, v katerem je »63% stanovanj v okviru minimalnega ali primerne standarda« možno oceniti kot »torej v povprečju dobro izkoriščena« (ibid., str. 21). Zato takšna trditev izpade kot povsem arbitrarna, osebna percepcija, celo cinična do tistih stanovalcev, ki imajo zgolj »minimalni«, ne pa primerni standard glede na predlagani normativ.

Zakaj se avtorica sama izogne uporabi in interpretaciji natančne petstopenjske lestvice, ki izmeri, da »primernih« ni več kot 33,3%, ni jasno; to je seveda katastrofalno malo, če se primerjamo z Nizozemci, ki kljub 63% »primerno nastanjenih« bijejo plat zvona, saj znajo izračunati, koliko nepotrebno trošenega denarja jih stane preostalih 37%! Pač pa avtorica nepojasnjeno in povsem nepričakovano glede na predlagano natančnost (pomemben element za »social targeting« po Pughu, 1980!) normativa k primernim prišteje tiste stanovalce, ki imajo le »minimalni« standard. K temu naj bi pripomogel (?), kot je videti, povsem pragmatični argument Pugh (1980), da se na prostem trgu pojavljajo stanovanja, nižja od socialnih, torej podstandardna stanovanja. Res, vendar so lahko različno obravnavana, tako kot stanovalci in tako tudi sama razumem Pugh. Uporaba tri- ali večstopenjske lestvice je res načelna in velika: torej zakaj jo Mandičeva sama zmanjša na tri stopnje, ko združi tri osrednje kategorije, čeprav so znotraj tako

različne in če predhodno argumentira pet stopenj?¹ Samoumevna se zdi predpostavka, ki pa pri nas ne velja, da se stanovanja vsaj približno primerno vzdržujejo in obnavljajo, da se sanirajo izraziti odkloni v (ne)standardnih in da se torej lahko usmerjamo le na ekstremne stanovanjske probleme v vladni politiki.

Gre torej za veliko in načelno vprašanje: ali je »nominalni standard« lahko enačen, združen v delež »primerne« standarda in sem nekako spada vanj, na njegov spodnji rob ali pa je to povsem ločena kategorija? Nekaj, kar je, kot se kaže v lestvici, razumeti manj od primerne, torej pod in s tem problematično? Po istem načelu je tudi »dober standard« možno razumeti kot zgornji rob in tolerirani del »primerne«, kot sugerira interpretacija Mandičeve ali pa kot kategorijo tistih stanovalcev, ki imajo vendarle več kot tisti »primerni«, ne pa toliko kot luksuzno stanujoči. Kje je torej zares zlata sredina lestvice v kategoriji »primernih« (po Pughu, 1980, kot navajata avtorja) ali v »dobro« nastanjenih, kot kontroverzno sugerira interpretacija Mandičeve?

Ali pa je bilo treba združiti vse tri osrednje kategorije od petih možnih, da ne bi preveč dlakocepili pri konkretnih posledicah, ki seveda nikakor niso ne zgolj tehnične in še manj odvisne od raziskovalca (Pugha, Mandičeve ali Dekleval!). Uporabljeni izrazi »dobro«, »primerno«, »premalo« in »preveliko« lete zmeraj v okviru normativa in njegovih kategorij, ne pa glede na subjektivne občutke stanovalcev ali analitikov. To je tudi eksplicitno poudarjeno izhodišče v mojem tekstu in so zatorej očitki na subjektivno vrednotenje, kaj je presežek, preveč ali premalo, povsem odveč!

Prav zaradi naštetih dvoumnosti in nejasnosti nadalje pogrešam natančno opredelitev pomena posameznih kategorij novega stanovanjskega normativa. Vemo, po katerih merilih vanj uvrščamo stanovalce, ne vemo pa, kakšna sta pomen in možno vrednotenje same kategorije. Pogrešam tudi predloge za konkretno uporabo normativa v različne namene (sociala, davki, gradnja, kratkoročni ukrepi, dolgoročne strategije).

Sicer se lahko zgodi, da bi stanovalci, ki sicer razpolagajo zgolj z »minimalnim« stanovanjskim standardom, ne bili upravičeni in tako deležni vladne podpore, socialne pomoči ali pa davčnih olajšav, ker bi jih enačili s stanovanjsko primerno rešenimi gospodinjstvi. V isti kategoriji pa bi se znašli tudi tisti, ki imajo v tem trenutku več kot »primerno« stanovanje. Če bi zašli v težave, bi bili celo upravičeni do subvencij. Tako je možno razumeti uporabo standarda, kot jo sugerira interpretacija Mandičeve in se mi zdi vprašljiva.

Postavljam tudi vprašanje, ali je smiselno oziroma realno ob sedanjih omejitvah za vlaganja v stanovanjski sklad (intervju ministra Jazbinška v zadnji julijski prilogi Dela) uporabljati iste standarde v kratkoročni delitvi socialnih stanovanj in

¹ Moj predlog »tristopenjske« lestvice je narejen v povsem analitične (možnost primerjave enakopomenskih kategorij, sicer treh različnih normativov) namere ter namen definiranja zlate sredine, s čimer lahko spremljamo obseg strukturnih neskladij. Le-ta se jasno razlikuje po različnosti merila. Normativi so seveda predvsem različni, vendar v konkretni uporabi določen standard zahteva tudi kakovostne spremembe in je tako nekako relativno višji za naše razmere. To je logično, ko preskočimo od površinskih na prostorska merila. V Sloveniji imamo številčno in površinsko dovolj stanovanjskega prostora, nimamo pa dovolj sob v njem! Iz primerjave je moč videti, kako se spreminja obseg strukturnega neskladja ob danih nespremenjenih stanovanjskih razmerah. To pomeni, da ob majhnih možnostih, da to stanje spremenimo na boljše, uporaba enega ali drugega standarda spremeni obseg socialno upravičenih gospodinjstev. Glede na sredstva, ki so na voljo, je potem možno razpravljati o kratkoročno realistični strategiji stanovanjske socialne politike, ki naj upošteva načelo pravičnosti. Dolgoročne strategije imajo lahko druga merila in cilje in to je razlika, ki jo eksplicitno poudarjam, da je nekaj obenem preveč in drugič premalo, vendar ne na istem področju delovanja vlade, kot mi je očitano! Primerjava stanja med l. 1981 ter l. 1991 upošteva isti normativ, vendar je drugače izpeljan. Ni razumno pričakovati, da bi ta razlika lahko povzročila tako velike razlike v strukturnem neskladju, kot jih kažejo dobljena razmerja.

vprašanih stanovanjske socialne politike ter v preostalih delih stanovanjskega gospodarstva. Nekako sugeriram, da se izognemo poenostavljanju problemov in megalomanstvu (ko bomo z gradnjo dosegli višji stanovanjski standard, bo za vse dovolj – to se ni nikjer pokazalo za resnično!), ki si postavi previsoke cilje, potem pa znotraj ostankov – revnega) družbenega sklada pragmatično tolerira vse večje razlike, ki sprožajo socialne konflikte.

Preostale pripombe nekako padajo iz strokovnega konteksta ali v nesporazume ter več govore o avtorjih kot o moji kritiki. Končna verzija Nacionalnega stanovanjskega programa še ni sprejeta in je neumestno govoriti o »priznanjih« ter o uporabnosti rezultatov (počakajmo do izkušenj v praksi), še posebno ker je predmet analiz vendarle drugače zastavljen, predlogi usmerjeni v povsem različne strategije. Vsekakor pa ne gre za zavračanje lestvice (obratno, dosledneje bi jo lahko uporabili v različnih strategijah), ampak za možnost povsem različne interpretacije istih podatkov ter za različnost definiranja pojmov. Gre za opozorila o nekonsistenci, ko se predlaga petstopenjska lestvica, interpretira pa tristopenjska in še ta »pristranska«. Gre za razlike med neizkoriščenimi možnostmi analize pojava strukturnih neskladij (z vsemi omejitvami, ki jih sama navajam in torej očitki niso umestni) in uporabo standarda, kjer glavni problem, to je stanovanjska prenaseljenost, nenadoma ni več razviden!